

Türk Edebiyatı (Ahmet Kabaklı Özel Sayısı). sy. 329-330 (2001).

Ülgen, Erol. *Ahmet Kabaklı Nerde Ne Yazdı?*. İstanbul 2004.

a.mlf. "Ahmet Kabaklı Hayatı ve Eserleri". *Türk Edebiyatı* (Ahmet Kabaklı Özel Sayısı). sy. 329-330 (2001), s. 10-16.

İsa KOCAKAPLAN

Kabataş Erkek Lisesi

KABATAŞ ERKEK LİSESİ

(1908-.)

İstanbul'da tarihî bir okul.

Osmanlı Devleti'nde ilk idâdîler (lise) 1770'ten sonra eğitime başlamıştır. İdâdîler arasında bazıları sarayın hususi ilgi ve desteğine mazhar olmuş ve bunlara sultânî denilmiştir. Bu tür okullardan biri de Kabataş'ta açılan mekteptir.

Sultan II. Abdülhamid'in emriyle Kabataş semtinde 1892'de açılan Aşiret Mekteb-i Hümayunu, istenen verim alınamayınca 1907'de kapatılmış, mektep binasında, o dönemde sayıları ancak dördü bulan bir idâdînin kurulmasına karar verilmiştir. 17 Şubat 1908 tarihli bir irade ile adı Kabataş Mekteb-i İdâdî-yi Mülkî-yi Şâhânesi olarak belirlenen okulun kadrosu da kısa sürede oluşturulmuştur. İdâdînin müdürlüğüne Mektûbî Kalemi mümeyyizlerinden Hasan Tahsin Bey; müdür yardımcılığına Vefa İdâdîsi'nden Saffet Bey getirilerek bütün eğitim ve hizmetli personelin tayin işlemleri tamamlanmıştır.

Kabataş İdâdîsi, 18 Nisan 1908 Cumartesi günü Sultan Abdülaziz'in kızı Esmâ Sultan'a ait olan, bugün bir kısmında Kabataş Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nin bulunduğu konakta eğitime başlamıştır. İstanbul'daki diğer örnekleri gibi ilk üç yılı rüştiye, sonraki dört yılı idâdî, toplam yedi yıl ve gündüzlüydü. Merkezî konumu ve eğitim kalitesiyle

le kısa sürede büyük teveccüh görmüştür.

Dokuzu gayrimüslim toplam 275 öğrenci mevcuduyla ilk yılını tamamlayan okulun sene sonu imtihanları neticesinde, öğrencilerinden 204'ü bir üst sınıfa terfi etmiş, otuzu sınıfta kalmış, yirmi dokuzu tasdikname almış, on ikisi kurumdan ihraç edilmiştir. Okulun ilk dönem mezun sayısı ise dördü gayrimüslim toplam yirmi altı olmuştur. Öğrenci sayısı sonraki yıllarda artan idâdîde 1909-1910 eğitim öğretim yılında on yedisi gayrimüslim toplam 364; 1910-1911 eğitim öğretim yılında ise yirmi yedisi gayrimüslim olmak üzere toplam 419 öğrenci eğitim görmüştür. İstanbul'daki diğer okullar içerisindeki başarısı Maarif Nezareti'nce de takdir edilen idâdî öğrencilerine, 1909 yılında on altı adet saat hediye edilmiştir.

1909'da Müdür Lütfi Bey zamanında, adını bulduğu mahalden alan idâdînin "Kabataş" yerine "Şair Namık Kemal Bey" in adıyla isimlendirilmesi teklif edilmiş ancak bu değişiklik gerçekleşmemiştir. 1910'da Kabataş İdâdîsi'nin müdür, müdür yardımcısı, mübaşir, imam, âlât muhafızı ve hademen müteşekkil on dokuz kişilik idarî heyetinin toplam 9150 kuruş; otuz dört kişiden oluşan eğitim kadrosunun ise toplam 14.650 kuruş maaş aldığı görülmektedir (BOA. ML.MSF.d /18782).

İdâdînin eğitimcileri arasında tanınmış sanat ve kültür adamları bulunmaktaydı. Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde Osman Hamdi Bey ve Fausto Zonaro'nun öğrencisi portreci ressamlarımızdan Tekezâde Mehmed Said, edebiyat nazariyesine, yazdığı *Edebiyat* adlı eseriyle yeni bir bakış kazandırmaya çalışan Süleyman Fehmi, *Resimli Muntehabât-ı Edebiye* adlı antolojinin sahibi Refet Avni (Aras) bu isimlerden bazılandır. Mektebin öğrencilerinden çoğu asker ve memur çocukları olup dönemin mebuslarından bazılarının da çocuklarını bu okula gönderdiği bilinmektedir.

XX. yüzyılın başında bütün eğitim reformlarına rağmen idâdîlerin eğitim kalitesinin istenilen düzeye çıkarılamadığı algısı Osmanlı maarifinde yaygın bir kanaattir. Bununla birlikte yabancı ve azınlık okullarıyla rekabet, Osmanlı tebaası çocukların, müslim ya da gayrimüslim, bir arada eğitim almaları bir devlet politikası olmuştur. Bu vesilelerle idâdîleri, bu okulların bir üst kademesi olarak Avrupa'daki liselerin seviyesinde planlanan sultânîlere dönüştürme projesi 1910'da hayata geçirilmeye başlanmıştır. Böylece başta Kabataş İdâdîsi olmak üzere 1913'te ülke genelindeki elli kadar idâdî sultânîye tahvil edilmiştir.

1913 yılı başında Kabataş Mekteb-i Sultânîsi için eğitimin aksadığı sıkıntılı bir yıl olmuştur. Balkan

Harbi sebebiyle İstanbul'daki birçok mektep hasta ve yaralı askerlerin tedavisi için hastaneye dönüştürülmüştür. Kabataş'ın da 250 yataklı bir hastaneye dönüştürülmesi için öğrencilerin evlerine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Mart 1913'te bu karar gözden geçirilmiş, öğrencilerin mağduriyeti düşünülerek ihtiyaç olması halinde yirmi dört saat içerisinde tekrar hastaneye dönüştürülme imkânıyla talebeler okullarına geri döndürülmüştür.

Kabataş İdâdisi sultânîye dönüştürüldüğü 1913-1914'te yedisi gayrimüslim 144 öğrenci kaydedilmiştir. Umumi imtihanlar öncesinde okulda 160'ı meccani (ücretsiz) 115'i ücretli toplam 275 talebe vardır.

Kabataş İdâdisi paralı bir okuldur ancak ücreti karşılayamayacak öğrenciler yazılı beyanları ile ücretten muaf tutulmuştur. Yeni oluşan bu on iki yıllık sınıf düzeninde, dokuzuncu ve on ikinci sınıflar 1913 yılında çeşitli sebeplerle teşekkül etmemiştir. Balkan savaşlarının yarattığı sıkıntılar bunun en önemli sebepleri arasındadır. Sultânîler, ibtidâî ve tâli olmak üzere iki kısma ayrılırken tâli kısmın altı-dokuzuncu sınıfları devre-yi ûlâ, on-on ikinci sınıflar ise devre-yi sâniye olarak kendi içinde iki bölüme taksim edilmiştir. Onuncu sınıftan itibaren fen ve edebiyat şubelerinden oluşan alan seçimleri başlamıştır.

I. Dünya Harbi'nin başlamasıyla göçler, ekonomik sıkıntılar, öğretmen ve öğrencilerin bir kısmının askere alınması okullardaki talebe sayısını iyice azaltmıştır. Savaşın şiddetlendiği 1915 ile 1917 yılları arasında öğrenci sayılarının özellikle on ve on ikinci sınıfların mevcutlarının iyice azaldığı hatta sınıfların teşekkül edemediği görülmüştür. 1915-1916 eğitim öğretim yılında on ikinci sınıfta dört, on bir ve onuncu sınıflarda ikişer öğrenci kayıtlıdır. 1916-1917 yılında ise on ikinci ve onuncu sınıflar öğrenci yokluğundan teşekkül edememiştir. On birinci sınıfta ise sadece bir öğrenci vardır. Yine 1917-1918 eğitim öğretim yılında on birinci ve onuncu sınıflar teşekkül edememişken on ikinci sınıfta biri sene içinde okulu terkedecek iki öğrenci bulunmaktadır (Kabataş Mekteb-i İdâdî-yi Mülkî-yi Şâhânesi. 1331-32;1332-33;1333-34).

Harbin hemen başından itibaren yapılan denetlemlerde, beden eğitimi muallimi Ahmed Robenson'un Harbiye Mektebi'nde eğitimde olduğu, tarih muallimi emekli Binbaşı Zeki, hesap ve cebir muallimleri Said ve Nasuhi, Almanca muallimi Emin Said, ibtidâî kısmı öğretmenleri Osman Nûri ve Halil Necati beylerin silah altına alındıkları tespit edilmiştir.

Süreyya Saltuğ'un anlattıklarına göre savaşın son yıllarında bir öğrencisi olan on ikinci sınıfa on beş

öğretmen bakmıştır. Başta aynı okulda öğretmenlik yapan Ömer Seyfettin olmak üzere bütün hocalar bu çocuğun başka okula gönderilerek bu tatsız durumun sona ermesini istemişlerdir. Kütük defterlerinden ve öğrenci dosyalarından tespit edilebildiği kadarıyla 1915 yılının ortalarından 1917'nin başlarına kadar Kabataş Sultânîsi'nden birçok öğrenci askere alınmıştır.

Mütareke döneminin zorlu şartlarına rağmen Kabataş Sultânîsi 1919'da leyli (yatılı) olarak hizmet vermeye başlamıştır. Okul sadece kendi öğrencilerini değil Maarif Nezareti namına başta Bursa ve İzmir sultânîlerinden olmak üzere yatılı kısmı kapatılan Nişantaşı Sultânîsi'nden de öğrencileri misafir etmiştir.

1923 yılında toplanan I. Hey'et-i İlmiye kararlarıyla Cumhuriyet'in eğitim sisteminde yapılan bir dizi değişiklikle sultânîlerin adı "lise"ye dönüştürülerek eğitim süresi on seneye indirilmiştir. Kabataş Sultânîsi de bu çerçevede Kabataş Erkek Lisesi adını alırken tam devreli denilen ibtidâî, rüşdî ve idâdî kısımlara ayrılmıştır. O sene toplamda yirmi mevcutlu on bir ve on ikinci sınıfların hepsine şahadetname verilmiştir. İbtidâî ve lise kısmında toplamda 400 öğrenci eğitim görmekte (Muhtelif Yıllara Ait İmtihanlar Netice Defterleri. 1923-24) bunun ise 120'si yatılı olarak okumaktadır.

Aynı bina içerisinde ilkokul ile lise talebelerinin birlikte eğitim görmelerinin mümkün olmadığından 1923-24 eğitim öğretim döneminden itibaren ibtidâî kısmı kademeli olarak kapatılmaya başlanmış, 1925-26 eğitim öğretim yılı sonunda da bu kısım tamamen tahliye edilmiştir. Kabataş Erkek Lisesi 1928-29 eğitim öğretim yılında bugünkü binasına yani Ortaköy'deki Feriye saraylarına (Seyfeddin Efendi Sahilsarayı) taşınmıştır.

Kabataş Erkek Lisesi'nde öğretmen kadrosunda meşhur yazar, şair, sanatçılar görev yapmıştır. M. Fuad Köprülü, Ali Canip Yöntem, Reşat Nuri Güntekin, Ruşen Ferit Kam, Memduh Şevket Esendal, Mükrimin Halil Yinanç, Zeki Ömer Defne, Nihad Sâmî Banarlı, Samih Nafiz Tansu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Behçet Necatigil, Hilmi Ziya Ülken, Ali Nihat Tarlan, M. Celalettin Ökten, Hıfzı Tevfik Gönensay bunlardan bazılarıdır.

1933-34 eğitim öğretim yılında Kabataş Erkek Lisesi'ne yönelik yoğun öğrenci akışı sebebiyle yatakhane olan odaların sınıfa çevrilerek okulun yatılı kısımları kapatılmıştır. Parasız yatılılar Edirne Lisesi'ne, paralı yatılılar ise yeni kurulan Haydarpaşa Lisesi'ne gönderilmiştir. Bir müddet tütün deposu, akabinde de Beşiktaş Ortaokulu olarak kullanılan

Fer'îye saraylarından Cemaleddin Efendi Sahilsaray'ı da 1949'da pansiyon binası olarak kullanılsın diye Kabataş Lisesi'ne devredilmiştir. Halen yatakhane olarak kullanılıp 2016-2017 yıllarında restorasyona alınan binanın 1960'lı yıllarda da büyük bir kısmı çökme ve kaymadan dolayı yıkılıp yeniden yapılmıştır. 1938-1939 eğitim öğretim yılında yatılılık tekrar faaliyete geçmiş, artan öğrenci sayısı sebebiyle okulun orta kısmı kapatılmıştır.

Kabataş Erkek Lisesi akademik alandaki başarılarının yanı sıra sporda, sanatta ve edebiyatta da başarılarla dolu bir geçmişe sahiptir. Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün bütün dallarındaki alt yapıları ilk zamanlarda Kabataş Erkek Lisesi'nde okuyan öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Ömer Seyfettin, Faruk Nazif Çamlıbel ve Behçet Necatigil gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinin Kabataş Erkek Lisesi'nde öğretmenlik yapması okulda ciddi bir edebiyat kültürünün de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Necatigil'in gözetiminde 1950'li yıllarda çıkarılan *Dönüm* adlı dergi bir edebiyat ocağı olmuş, Hilmi Yavuz, Hasan Pulur ve Hikmet Sami Türk gibi isimler yazı hayatlarına bu dergide başlamıştır. 1992-93 eğitim öğretim yılında karma eğitime geçen Kabataş Erkek Lisesi aynı yıl yabancı dil ağırlıklı "süper lise" olmuş ardından da "anadolu lisesi"ne dönüştürülmüştür.

Koordinasyonunu Alman hükümetine bağlı ZfA'nın (Zentralstelle für Auslandschulwesen) yaptığı DSD okulları arasında yer alan Kabataş Erkek Lisesi, öğrencilerine Deutsches Sprachdiplom adında dil diploması vermektedir. Bu diploma sınavla elde edilmektedir.

Kabataş Erkek Lisesi 2022 yılı itibarıyla hazırlık sınıfıyla birlikte beş sene eğitim öğretim vermektedir. Bu okuldan Naim Talu (başbakan), Mustafa Fazıl Küçük, Muhammed Mangush (Libya başbakanı), Nurettin Ok, Turan Kapanlı, Namık Gedik, Hikmet Sami Türk, Adnan Kahveci gibi siyasetçi ve devlet adamları; Agâh Sırrı Levent, Behçet Necatigil, Özdemir Asaf, Faruk Kadri Timurtaş, Ömer Faruk Akün gibi edebiyatçılar; İsmail Hakkı Nebiloğlu, Ercüment Batanay, Cahit Berkay, İskender Paydaş gibi müzisyenler ve daha birçok spor, sanat ve bilim insanı mezun olmuştur.

KAYNAKÇA

BOA. MF.MKT. 1045-3; MF.İBT. 206/13; MF.MKT. 1100-48; ML.MSF.d /18782; MF.MKT. 1183-74; MF.HTF. 2/2; MFT. İST. 49/25.

1329-1330 *Senesine Mahsus Maârif-i Umûmiye İhsâiyât Mecmuası*. İstanbul 1336.

Alangu, Tahir. *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. İstanbul 2017.

Dokuman, Öz. "Kabataş Erkek Lisesi". *Hayat Tarih Mecmuası*. sy. 12 (1969), s. 58-63.

Irmak, Saadet. *Bahçesinde Deniz Olan Okul: 100 Yıllık Eğitim Çınarı Kabataş Erkek Lisesi*. İstanbul 2009.

Kabataş Mekteb-i İdâdî-i Mülkî-yi Şâhânesi. 1323-24;1324-25;1331-32;1332-33;1333-34 Yıllarına Ait İmtihan-ı Umumi Numaralarını Mebni Hülâsa Defterleri. Kabataş Erkek Lisesi Arşivi.

Kabataşlılar, 1954-1955. y.y.: Mezunları ve Mensupları Cemiyeti, t.y.

Muhtelif Yıllara Ait İmtihanlar Netice Defterleri. Kabataş Erkek Lisesi Arşivi.

Tevfik, Selim. "Kabataş Lisesinde". 7 *Gün*. sy. 159 (1936), s. 19-21.

Yücel, Hasan Âli. *Türkiye'de Ortaöğretim*. İstanbul 1938.

◆ Fatih GÜLDAL

Kâbil

KÂBİL

Afganistan'ın başkenti olan tarihî şehir.

Kuzeyde Hindukuş dağları, batı ve güneybatıda Pağman dağ silsilesinin çevrelediği bir havzada kurulmuştur. Kuzeyinden Pençşir, güneyinden Kâbil nehirleri akar. Dağların arasında derin vadiler oluşturarak Tarihî İpek yoluyla meşhur Kral yolunun stratejik noktasında İdil-Ural, Türkistan, Hindistan ve İran arasında önemli bir menzildir.

Geçmişini takriben 3500 yıl geriye götürmenin mümkün olduğu şehir, bir dönem Zerdüştilik, Budizm ve Hinduizm'in önemli merkezlerinden idi. Kâbil ismini kaynaklarda belirgin bir şekilde milattan sonra VIII. yüzyıldan itibaren görmek mümkündür. VII. yüzyıl sonlarında Arap orduları havzayı zaptetse de 870 yılına kadar Kâbil'i önce Hinduşâhîler, ardından da Türkşâhîler yönetmişlerdir. Bu süre zarfında şehir İslamlaşmış ve 870 yılında da Saffârîler'in kontrolüne girmiştir.

Şehir İslamlaşmasından sonra çoğunlukla Türk hanedanlar tarafından yönetildi ve Sâ mânîler,